

medium=post&utm_campaign=zo_sudova_paktyka&utm_term=19/03/24_1&utm_content=link_sud_rish_185/9339/21)

7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22.11.2023 р. № 3496-IX // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20#Text>

8. Постанова КЦС від 28.02.2024 у справі № 209/3260/13-ц (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117402397>)

9. Рішення ВС у справі № 755/12204/18 від 05.01.2024 (https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/116639178?utm_source=telegram&utm_medium=post&utm_campaign=zo_sudova_paktyka&utm_term=12/03/24_1&utm_content=link_sud_rish_755/12204/18)

О. А. Сурженко,
*кандидат юридичних наук,
Доцент кафедри цивільного права
Національного юридичного університету України
Імені Ярослава Мудрого*

ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Для визначення правового режиму спільного майна подружжя пердусім слід визначитись із самим поняттям спільного майна. Це поняття слід розуміти, виходячи із загального поняття майна, що міститься в ч.1 ст. 190 ЦК України, та спеціальної норми, що міститься у ст. 355 ЦК України, про спільне майно, а також норм, глави 8 Сімейного кодексу України. Крім того, важливо розуміти спільне майно для відносин між подружжям як співвласниками, для відносин із третіми особами,

1. Відповідно до загальної норми майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Тобто в цій нормі законодавець приділяє значення складу майна, а не його розумінню. Зазначається лише на те, що майно є особливим об'єктом, однак те, в чому полягає його особливість, в ч.1 ст.190 ЦКУ не уточнюється.

Інший підхід до спільного майна спостерігається у ст. 355 ЦКУ, в якій робиться акцент на суб'єктному складі спільного майна. Тобто задля того,

щоб майно вважалось спільним, необхідна множинність власників – осіб, які мають єдине право на це майно.

У главі 8 СКУ не вживається термін «спільне майно». Законодавець оперує терміном «майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя». Аналізуючи норми цієї глави СКУ, можна замітити, що насамперед законодавчо визначається *суб'єктний склад* цього права (права спільної власності) – це подружжя. Також *вид спільної власності* цих осіб – це спільна сумісна власність. І окремо визначаються об'єкти права спільної сумісної власності (ст. 61 СКУ). В наступних статтях цієї глави СКУ врегульовується джерела походження цього майна, здійснення прав подружжя та ін.

Виходячи з потрійного рангу поняття «спільне майно подружжя», наданого у ЦКУ та СКУ, можна дійти загального висновку про те, що таким майном є сукупність речей, майнових прав та обов'язків подружжя, що належить їм спільно, є об'єктом їхньої спільної сумісної власності.

2. В цілому поняття спільного майна в такому статичному розумінні є лише передумовою для визначення того, як вчиняються подружжям як спільними власниками дії з цим майном, зокрема при укладенні договорів та інших правочинів та як це майно поділяється між ними.

В першому випадку встановлені універсальні правила, за якими подружжя як власники здійснюють своє право (право спільної сумісної власності) спільно (ч.1 ст. 369 ЦКУ). Однак законодавець при цьому вживає різну термінологію – для відносин між подружжям з володіння й користування спільним майном вживається безпосередньо термін «спільно», а для розпорядження – «за згодою» (ч.2 ст. 369 ЦКУ) або «за взаємною згодою» (ч.1 ст. 65 СКУ). Тобто для правовідносин «зовнішніх» – зокрема укладення договорів – має бути очевидна узгоджена воля подружжя як співвласників. При цьому встановлюється презумпція такої згоди, якщо правочин не потребує нотаріального посвідчення. В останньому разі згода має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена (ч.2 ст. 369 ЦКУ). Це стосується, як правило, якоїсь складової спільного майна, наприклад, будинку, квартири тощо. Адже важко собі уявити, щоб подружжя розпорядились всім своїм майном, не залишивши собі нічого. Виключення становить спільний заповіт подружжя (ст. 1243 ЦКУ), який укладається на випадок смерті і становить розпорядження спільним майном (хоча може містити й розпорядження щодо якоїсь складової такого майна).

3. В разі поділу спільного майна подружжя передусім постає питання про його склад (тобто – що саме поділяється і кому що надходить

тине). Це має значення і для набуття окремих об'єктів, що належали на праві спільної власності кожним з подружжя, який стає їх одноосібним власником, і третіх осіб. В останньому випадку це, наприклад, має значення для заміни сторони за договором, укладеним одним із подружжя, для переоформлення прав на нерухоме майно на одного з подружжя тощо.

Саме для того, аби подружжю визначитись не стільки між собою, хто буде власником чи будуть воно співвласниками, скільки для третіх осіб, для яких важливо те, хто буде сплачувати борг (якщо подружжя були боржниками за договором) чи кому сплачувати борг (якщо подружжя бути кредиторами). Врешті решт це відбивається знов-таки на майновому стані обох з подружжя, оскільки виконання одному з них збільшує обсяг його майна, а стягнення з іншого з них – зменшує.

В цьому аспекті важливо не скидати з уваги те, що майно складають і майнові права, і майнові обов'язки. Зокрема це так й у визначенні майна, й у визначенні спадщини (ст. 1218 ЦКУ). В приватному праві існують численні ситуації, за яких те чи інше суб'єктивне право (зокрема, право вимоги, яке виникло на підставі договору позики) належить двом або більше суб'єктам. Кожному з тих, хто має намір ділити майно, надходять пропорційно як майнові права, так і майнові обов'язки, у тому числі по сплаті боргу.

Тобто, оскільки щодо таких об'єктів як право вимоги виключається встановлення правового режиму речового права та використання речово-правових конструкцій, то правовий режим спільної сумісної власності так позначається на праві вимоги, що зумовлює «появу» спільного права вимоги, яке виникло на підставі договору позики.

Право вимоги, яке виникло на підставі договору позики, є подільним (на взірець з подільною річчю). Тому його поділ може бути здійснено або подружжям за взаємною згодою, або судом. З цього слідує по-перше, що суд при поділі права вимоги, яке виникло на підставі договору позики, в тому числі й того, заборгованість за яким стягнена рішенням суду на користь іншого з подружжя, може визнати за іншим з подружжя частки в спільному праві вимоги. По-друге, судові рішення про поділ права вимоги, заборгованість за яким стягнена рішенням суду на користь іншого з подружжя, є підставою для заміни сторони виконавчого провадження в порядку, передбаченому у статті 442 ЦПК України (Постанова КЦС ВС від 05.01.2024 в справі № 755/12204/18 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116639178>)).